

Tíðargreinin: eitt íkast til føroyska orðaskiftið

Sosialurin hevur tíðargrein í blaðnum týsdag og hósdag. Hevur tú hug at gera títt íkast til føroyska kjakið í 2009? Send eina grein til post@sosialurin.fo - Kravið er, at greinin er á leið 6000 tekn og skrivað í essay stili

Saman oyggjar Nýtt land uppfunnið í Løgtinginum

Løgtingsmál nr. 71/2009 um nýggjar skattingarsáttmálar er til viðgerðar í Tinginum og ymsum løgtingsnevndum. Í skjølum um hetta lítla løgtingsmál eru minst tríggir stavimálar. Løgtingið vasar ímillum: Saman oyggjar, Caman Islands, Cayman Islands

Her vísir seg eitt kaos, sum hevur sína grund í tí ófullfíggaða hammershaimbska alfabetinum, sum tíverri úti-hýsir nøkrum vanligu brúktum bókstavum: c, q, x, w, z.

Loysnin er løtt og einföld: Havið sum *grundreglu* at skriva sernøvn ella proprium (landanøvn, staðanøvn og onnur nøvn) soleiðis, sum vanligt er í teim ymsu londunum ella málkjunum. Ikki Saman oyggjar, men Cayman Islands.

Regin Eikholm contra Una Arge

Sama problem var til viðgerðar í Útvarpinum í "Eygsjón" (mánadagin 23.11.09) har Regin Eikholm og Uni Arge

løgdu fram sjónarmið síni um alfabetið, ella stavraðið (islendskt. stafróf), sum nøkur eru farin at kalla tað. Orðaskifti kann síggjast sum framhald av fundinum í Miðlahúsinum herfyri, har staving av fremmandum staðanøvnum, alfabet og eitt nýtt málráð blivu viðgjørd.

Sum heild var orðaskiftið sakligt og upplýsandi, men nakað stutt og tilvildarlaga stýrt av útvarpsmanninum (Hann tosaði m.a. um "fremmandar" stavir - hvat er tað, hví fremmand?).

Eg skrivi hetta, tí Uni Arge, eftir mínum tykki, bygdi fleiri av sínum argumentum á mis-skiljingar ella skeiva uppfatan av málsøguni. Møguliga havi eg ikki fangað alt, og tað eg citeri, er eftir minninum.

Allir 'føroyskir' bókstavir eru komnir úr latíni

Eisini málberingin í sjálvum sær kann benda á misskiljingar. Til dømis um sagt verður: "*Hví skulu latíniskir stavir blandast upp í tað føroyska stavraðið?*" Hartil er at siga, at føroyska stavraðið ella alfabetið er tað latínska alfabetið. k, l, m, n, o, p og hinir eru allir vanligir latíniskir bókstavir. Tað serliga -ð- er eitt bleytt d, sum hevur eina striku sum frámerki. Henda serliga úttalan er langt síðan dottin burtur í føroyskum, men er varðveitt í íslenskum. Flestu donsku d hava eisini 'bleyta' úttalu, at bade, at glæde, at nyde.

Nøkur serlig føroysk ljóð, mest tvíljóðini, hava fingið eina

striki uppi yvir latínska bókstavinum, á, í, ó, ý. Men grundvirðið í hesum bókstavunum er framvegis sum í tí basala latínska alfabetinum.

Nøkur lond skoyta nøkur serljóð hjá teimum uppi, so danskt til dømis hevur æ, ø og å aftrat tí grundleggjandi latínska. Og tí er tað bara tápuligt at hoyra, at ein tjóðveldismann í Løgtinginum spyr, um vit nú skulu hava danskt bolle-å upp í føroyskt. Nei, tað kemur slett ikki upp á tal, tað er ikki partur at tí basala latínska, sum gongur frá A til Z. Og Tað veit Torbjørn óiva væl?

Hammershaimb kubbaði nakað av

Skal man so við tí avkubbaða hammershaimbska alfabetinum fara út í heim, ella taka heimin heim til sín (á netinum til dømis.) - so ert tú illa útgjörður. Her hava so summir persónar funnið uppá, at í staðin fyri at skoyta teir manglandi bókstavirnir uppi, so skulu vit bara stava øll heimsins lond og nøvn upp á 'føroyskan' máta. Heldur broyta alla verðina, enn at tilpassa alfabetið til veruleikan. Sanniliga revolutionert?

Vónandi finna løgtingsmenn hetta land, sum teir gera skattaavtalu við. Men hvørki Google, Altavista, sjókort ella landkort vísa nakra leið til Saman Oyggjar.

München ella Mýnskinn?

Uni Arge brúkti fleiri ferðir vendingina: »Skula vit so blanda alt saman?« Og legði

TÍÐARGREININ

Rolf Gutesen
rg@geo.ku.dk

aftrat: »Skula vit stava München við týskum ü?« Ja, sjálvandi skula vit tað!!!

Hvussu annars. Har er einki problem yvirhøvdur. Týskarnir hava eitt u, í summum orðum fær tað umljóð, sum týskarnir skriva -ü-. (Luft->lüftung. Mund->Mündung).

Vit vænta eisini, at týskarar eru høviskir og skriva Tórs-havn, hóast teir helst ikki vita, at -ó- er tvíljóð/diftongur. Onnur mál, eitt nú spanskt, brúka strikuna (accent aigu) til at vísa, at trýsti liggur hér. Men München burdi ikki verið nakað problem. Í Føroyum er

»Skula vit stava München við týskum ü?« Ja, sjálvandi skula vit tað! Í Føroyum er gamalt at stava bæði Müller og Lützen rætt

gamalt at stava bæði Müller og Lützen rætt.

Viðari spurdi Uni Arge: »Skula vit so eisini hava kyrilliskt uppi?« Svarið er stutt nei, tí kyrilliskt (td. russiskt) er ikki partur av tí latínska. Spurningurin hjá Una Arge er eitt dømi um totala misskiljing.

Troðkað inn, ella sogið inn?

Sagt var eisini, at danskir prestar 'daniseraðu' nøvnini. Hetta er bert partvís rætt. Ofta verður gloymt, at Joen (av Johannes, Johan) helst er tann eldri formurin, eldri enn Jógvan, har ljóð-innskotið -gv- er komið rættliga seint. Danskir prestar (og føroyskir, norskir) hava ikki avbronglað, men skrivað so, sum úttalan var tá. Tann formurin, sum stóð í Bíbliuni, var sjálvandi ein fyrmynd hjá øllum kristnum.

Tað, sum bleiv 'troðkað' inn av prestum var kristindómurin, fyrst katolicisman síðan lutheranismen. Men tað er sjálvandi lættari at diskutera bókstavir enn religiön og politikk, ella hvat? Eg trúgvi heldur, at føroyingar hava sogið tað danska bibilmálið til sín, næstan sum nakað guddommiligt.

Gjov er eldri enn Gjógv

Somuleiðis hoyrði eg í skúlanum - og tann misskiljing stendur við millum fólk - at danskir embætismenn dugdu ikki at skriva føroysk staðanøvn ordiligt. Tað var láturligt, fingi vit

at vita, at skriva Gjov, Sjóv, Thorsvig og Vestmannahavn í staðin fyri Gjógv, Sjógv, Hósvík og Vestmanna. Sakin er, at teir gomlu donsku formarnir eru frá eini tíð, tá føroyska úttalan var so. Aftur síggja vit, at -gv- innskotið ikki er so gamalt.

Tann 'embætis-danski' formurin Thorsvig er eldri og meira upprunaligur enn tann føroyski Hósvík (samanber eisini Hósdag/Thorsdag). Tann danski formurin skrivar enntá Th-, sum er tað gamla thorn (Þ). Eitt ljóð, sum er dottið burtur í føroyskum, men varðveitt í íslenskum og eingiliskum.

Gamalt gøtudanskt er fint miðaldardanskt

Nú sigi eg, at tað danska í Føroyum hevur varðveitt ymsar gamlar føroyskar formar. Men somuleiðis meini eg, at tað vit kalla 'gøtudanskt' í sínum upprunaliga grundformi er tað danska, sum bleiv tosað í 1500 talinum, tá lutherskir prestar fóru at lesa upp úr nýggju donsku bíbliuni og at prædika á donskum.

Einki at ivast í, at føroyingar skjótt lærdu hetta mál. Teir vóru ikki býttari tá, enn í dag. Tað var sum annað mál (ikki fremmanda mál), og tað bleiv brúkt uttan himpr í kirkju, í umsiting, í rættinum og sum vanligt skriftmál. Helst bleiv tað ikki troðkað inn, men sogið inn. Aftan á Reformatiónina bleiv hetta danska vanligt, og tað bleiv í hesum fjarskotna, lítla landi varðveitt, at kalla sum tað kom. Tað gamla, reina 'gøtudanska' er eitt fint varðveitt málsligt fornminni, sum ikki er at finna nakra aðra-staðni. Tað burdi verið friðað.

Tann 'embætis-danski' formurin Thorsvig er eldri og meira upprunaligur enn tann føroyski Hósvík (samanber eisini Hósdag/Thorsdag). Tann danski formurin skrivar enntá Th-, sum er tað gamla thorn (Þ). Eitt ljóð, sum er dottið burtur í føroyskum, men varðveitt í íslenskum og eingiliskum

Tað gamla, reina 'gøtudanska' er eitt fint varðveitt málsligt fornminni, sum ikki er at finna nakra aðrastaðni. Tað burdi verið friðað

